

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav jižní a centrální Asie

Bakalářská práce

Filip Pinker

Thisong Decän

Thisong Decän

2015

Vedoucí práce: doc. Daniel Berounský, Ph.D

Chtěl bych poděkovat vedoucímu své práce,

doc. Danielu Berounskému, Ph.D, za odborné rady a připomínky.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně, že jsem řádně citoval všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 14. srpna 2015

.....

Filip Pinker

Klíčová slova:

Tibetská historie, Císařské období v Tibetu, Thisong Decän

Key words:

Tibetan history, Royal period in Tibet, Thisong Decän

Abstrakt:

Tato práce mapuje celý život tibetského císaře Thisong Decäna. Snaží se o co největší komplexnost. Zahrnuje tedy územní expanzi říše a zavedení buddhismu státním náboženství, ale i řadu menších témat jako jeho nástupnictví na tibetský trůn či jeho skon.

Existuje mnoho prací o tibetské historii, ale i špičkoví badatelé si někdy navzájem ve svých tvrzeních odporují. To je důvod, proč jsem se snažil o komparaci vědeckému světu již známých poznatků.

Musím uznat, že tato práce nepřináší žádné objevné informace do světa badatelů. Je pouze přehledem, který by mohl být užitečný začínajícím orientalistům či zájemcům o tibetskou historii.

Abstract:

This work surveys whole life of Tibetan emperor Thisong Decän. It tries to be as comprehensive as possible. It includes territorial expansion of empire and introduction of Buddhism as state religion, but also other minor topics such as succession to the Tibetan throne or his death.

There are many works about Tibetan history, but even top researchers sometimes contradict each other in their statements. This is the reason why I have tried to compare knowledge already known to scientific world.

I have to admit that this work does not produce any innovative information to the world of researchers. It is only a summary which could be useful for Orientalists-beginners or people interested in Tibetan history.

Obsah:

1 Úvod.....	1
2 Thisong Decän.....	5
2.1 Všeobecný úvod.....	5
2.2 Narození Thisong Decäna a totožnost jeho rodičů.....	6
3 Cesta k moci.....	9
3.1 Problémy na začátku vlády Thisong Decäna.....	9
3.2 Smrt Meagcchoma.....	10
3.3 Vzpouira proti císaři.....	10
3.4 Tajemná postava Tagda Lukhonga.....	11
4 Územní expanze.....	13
4.1 Spojenectví Tibetu s královstvím Nan-čao.....	13
4.2 Válka proti Betahoru.....	14
4.3 Situace v tchangské Číně.....	14
4.4 An Lu-šanovo povstání.....	15
4.5 Dobyetí čínského hlavního města.....	19
4.6 Další územní zisky Tibetu.....	21
4.7 Mírová dohoda z roku 783.....	22
4.8 Nestabilní konec století.....	23

4.9 Odkaz válečné minulosti.....	26
5 Buddhismus státním náboženstvím Tibetu.....	27
5.1 Role buddhismu v Tibetu v císařské době.....	27
5.2 Důvody přijetí buddhismu.....	28
5.3 Stopy buddhismu na kamenných stélách.....	29
5.4 Přijetí buddhismu ve světle legend.....	31
5.5 Důležité postavy při zavádění buddhismu v Tibetu.....	32
5.6 Debata v Samjä.....	38
5.7 Fáze šíření buddhismu v Tibetu.....	42
5.8 Thisong Decän z perspektivy legend.....	43
5.9 Vztah Thisong Decäna k bönu.....	48
6 Smrt Thisong Decäna a následnictví na trůn.....	50
6.1 Verze obsažená v Modrých letopisech.....	50
6.2 Další pohledy na poslední období života Thisong Decäna.....	50
7 Závěr.....	52
8 Seznam použité literatury.....	55

Poznámka k přepisům:

Při přepisu čínštiny jsem se držel zavedeného českého přepisu. Do závorky a kurzívou jsem vždy při prvním výskytu určitého slova uvedl také podobu v pchin-jinu.

Slova ze sanskrtu jsem uvedl pouze v českém přepisu, to znamená nepoužil jsem zvláštních diakritických znamének pro palatály, dentály, ani cerebrály.

Tibetština je transkribována podle pravidel zavedenými Josefem Kolmašem (například Žagabpa 2000, str. 388-390). U transliterace, kterou jsem při prvním výskytu slova napsal kurzívou a do závorky, jsem se řídil systémem Turrella Wylieho z roku 1959. Narozdíl od tohoto systému však nepíši základní písmena slabik kapitálkami a slabiky nespojuji pomlčkou. Ve jménech je velkým písmenem psané první z nich.

Předmluva:

I když má císař Thisong Decän v dějinách Tibetu naprosto zásadní postavení, většina událostí z doby jeho vlády je dodnes plná nejasností. Právě kvůli zmíněné skutečnosti jsem se rozhodl o napsání práce pojednávající o klíčových okamžicích této epochy z kritického hlediska. Tato epocha se zdá lákavou pro další zpracování a bádání.

V první řadě jsem se snažil čerpat informace z překladů primárních pramenů (například Tibetské letopisy, Dotson 2009), případně kvalitní sekundární literatury jak od českých, tak hlavně od zahraničních autorů. Specifikum prací o tibetské historii spočívá ve velké rozdílnosti údajů z různých zdrojů (o komparaci jednotlivých zdrojů se ovšem snažím poměrně ve velké míře). Přesto v žádném případě nelze brát mnou zmíněné údaje či letopočty za definitivní a absolutně pravdivé.

V jednotlivých kapitolách jsem se věnoval rodině Thisong Decäna, jeho stále otazníky zahalenému nástupu na trůn, územní expanzi Tibetu za jeho vlády a vyhlášení buddhismu státním náboženstvím. Část práce jsem věnoval událostem z doby jeho panování z perspektivy legend, které mají v tamějším prostředí velmi důležitou roli, mnohdy důležitější než ověřená historická fakta.

Na závěr jsem zmínil smrt císaře a následnictví na tibetský trůn.

Při citování zdrojů jsem se držel způsobu, kdy uvádím autora, rok vydání jeho práce a stranu, ze které cituji danou pasáž, přímo v textu. Na konci práce jsem poté uvedl seznam použité literatury, ve kterém uvádím veškeré nezbytnosti k dohledání práce, respektive citované pasáže.

1 Úvod:

Dnes vnímáme Tibet jako nejkrásnější část Číny, Střechu světa, kam si milióny čínských turistů jezdí odpočinout od ruchu velkoměst. V křišťálově čistých jezerech se zrcadlí nejvyšší pohoří světa. Tato rozlohou sice obrovská, ale málo osídlená náhorní plošina skýtá kromě přírodních krás také hluboce věřící obyvatelstvo. Vesměs jsou to tedy lidé, kteří přesně tak, jak jim radí jejich náboženství, kterým je buddhismus, soucítí se všemi cítícími bytostmi. Na Severních pláních se prohánějí nomádi se svými stády a buddhisté obcházejí kolem dokola posvátná místa. V moderní literatuře o Tibetu se to jen hemží podobnými klišé a stereotypy.

Tato práce mapuje z dnešního pohledu úplně jiný Tibet. Tibet, kde obyvatelé byli drsnými válečníky a tibetská říše dosahovala v určitých chvílích větší rozlohy, než jakou měla tehdejší Čína.

Období vlády tibetského císaře Thisong Decäna je fascinující. Na jednu stranu Tibetané pokračovali ve svých výbojích a militarismu, na straně druhé pak stojí naprosto klíčový moment v dějinách Tibetu v podobě vyhlášení buddhismu státním náboženstvím, což se na první pohled s expanzionistickou politikou navzájem vylučuje. Tento rozpor je jedním z témat práce, která ale především obsahuje průřez celým životem Thisong Decäna. Podobný rozmach

jako za jeho éry prožil Tibet již o století dříve, těsně poté, co se podařilo sjednotit znepřátelené válčící kmeny. Tentokrát se však Tibet ve svých výbojích dostal ještě dál a mohl tak přejímat určité prvky od Číňanů nebo Arabů. Tibet se tedy stal bez nadsázky světovou velmocí.

Řada nejasností z období jeho vlády je dána několika faktory. Ryze historiografických pramenů přímo z císařského období v Tibetu (7. až 9. století) není mnoho. Výjimky tvoří již zmíněné Tibetské letopisy a do anglického jazyka dosud nepřeložená Tibetská kronika, tedy texty objevené Aurelem Steinem na začátku dvacátého století v oáze Tun-chuangu (*Dunhuang*) v provincii Kan-su (Gansu). Tibetské letopisy jsou tudíž unikátním zdrojem informací, a to i přes svůj strohý styl, který se podobá tomu čínskému. Bohužel právě období panování Thisong Decäna se nám známé verze dotýkají pouze okrajově, protože poslední záznam je z roku 765.

Na druhou stranu pozdější buddhistické kroniky vytvořili z příběhů legendy, ve kterých jsou zúčastněné osoby obdařeny nadpřirozenými schopnostmi. Další z nápadných znaků, na který je třeba si dát pozor, je například častý výskyt symbolických čísel. Tyto příběhy, které se hemží bohy a démony, jsou hluboce zakořeněny v myslích věřících Tibetanů a ti o nich dodnes nepochybují. Nános fantaskních příběhů je v nich opravdu velký, a proto je třeba je číst s velkou obezřetností, chceme-li se dobrat pravdivých informací o tibetské historii.

Dalším z problematických aspektů je do jisté míry i tibetský jazyk samotný. Ten bývá ve své literární podobě hutný a zkratkovitý. Je sice pravda, že současná podoba tibetštiny je relativně hodně historická, ale na druhou stranu si musíme uvědomit, že vycházíme i z více než tisíc let starých textů. Překlad tedy bývá opravdu obtížný, u některých pasáží musíme význam v podstatě pouze odhadovat. K tomu přispívají také časté chybné zápisy jednotlivých slabik či slov, kterých se písaři dopouštěly.

Aniž bych chtěl nějak snižovat kroky během vládnutí jeho samotného, tak úspěšná éra císaře Thisong Decäna byla umožněna především příhodnými událostmi v sousedních zemích. Hlavně totální rozklad čínské armády hned na začátku jeho panování byl pro Tibet darem z nebes. Čína byla jednoduše řečeno v padesátých a šedesátých letech osmého století drasticky zdecimována vnitropolitickými rozbroji.

Zajímavý je také pohled na vývoj tibetské historie právě do druhé poloviny osmého století. Ještě o necelé dvě staletí nazpátek byla totiž Tibetská náhorní plošina domovem malých království, jejichž obyvatelé žili kočovnickým způsobem života. Jedinou budovou, která se dochovala do našich časů, je pevnost Jumbulagang (*Yum bu bla sgang*). Tamější obyvatelé se však museli podle všeho nesmírně rychle zkonsolidovat, neboť již o několik desetiletí později tvořili obávanou sílu, s níž museli sousední země počítat. A bylo to právě za vlády Thisong Decäna, kdy byla jejich síla sice vrtkavě, ale v

některých okamžicích největší v regionu, ba v celé Asii. Jen pro představu, už v osmém století našeho letopočtu měli být prý Tibetané schopni shromáždit statisíce vojáků, což je například v porovnání s Evropou oné doby nepředstavitelné číslo.

Co se týče náboženského hlediska, především pak buddhismu, až v posledních letech si začínají badatelé zabývající se Tibetem ve většinovém měřítku přisvojovat názor, ve kterém se jeho role v každodenním životě obyčejných Tibetanů za vlády Thisong Decäna upozaduje. Běžní Tibetané místo toho nejspíše dál vyznávali kultu místních božstev, alespoň tedy v obecné rovině. Musím předeslat, že v této práci se rozhodně nebudu pouštět do řešení komplikované problematiky místního „bezejmenného náboženství“ a záhadného náboženství bönu. Buddhismus získal výsadní postavení pouze na císařském dvoře a ve vyšších vrstvách společnosti, která byla zřejmě vysoce stratifikovaná. Toto náboženství poté dobře působilo na okolní země jako symbol prestiže. Musíme si uvědomit, že se do Tibetu dostal, navzdory současné „popularitě“, relativně pozdě, tedy porovnáme-li v tomto Tibet se zbytkem asijského kontinentu.

Kapitola druhá, Thisong Decän

2 . 1 Všeobecný úvod:

Jednou z nejvýraznějších postav tibetských dějin je bezesporu císař, tibetsky cänpo (*btsan po*), vládnoucí ve druhé polovině osmého století našeho letopočtu, Thisong Decän (*Khri srong lde btsan*), někdy také zvaný Thisong Deucän (*Khri srong lde'u btsan*). V literatuře bývá ovšem někdy označován jako král. Já se přidržuji titulu cänpo, vyjadřujícího lépe moc nad celým sjednoceným Tibetem. Prestižní titul na začátku jeho jména thi (*khri*), v překladu „trůn“, obdržel v roce 756 spolu s převzetím moci nad říší. (Dotson 2009, str. 128) Někdy bývá s jeho jménem spojován také titul čhögjal (*chos rgyal*), král dharmy, což značí jeho zásluhy v oblasti podpory a šíření buddhistické nauky. Označením čhögjal se mohou pyšnit další dva z tibetských císařů, a to Songcän Gampo (*Srong btsan sgam po*), který vládl v sedmém století, a Thicug Decän (*Khri gtsug lde btsan*), zvaný Ralpačän (*Ral pa can*), vládnoucí ve století devátém. Použití tohoto termínu ovšem nelze brát zcela striktně. Zejména v souvislosti s císařem Songcän Gampem, jehož masovou

podporu buddhismu současní badatelé zpochybňují, se tento titul nezdá nešťastnější. Za vlády Thisong Decäna tibetská říše dosáhla nebývalého rozkvětu duchovního, ale i mocenského a dobyla také četná nová území.

2 . 2 Narození Thisong Decäna a totožnost jeho rodičů:

Song Decän se narodil v roce koně (742-743) v Dagmar (*Brag dmar*, v překladu Červená skála) jižně od Lhasy (*Lha sa*, místo bohů, dnešní hlavní město Tibetské autonomní oblasti). Jeho otcem byl císař Thide Cugcän (*Khri lde gtsug brtsan*), zvaný též Meagcchom (*Mes ag tshoms*), což znamená Vousáč. O jeho vztahu k buddhismu tibetanista Matthew Kapstein píše: „Ačkoliv se zdá, že Thide Cugcän byl buddhismu příznivě nakloněn a je mu připisována výstavba řady chrámů, o nichž se říká, že byly prvními postavenými ve středním Tibetu od dob Songcän Gampa o století dříve, nemohl zamezit reakci těch frakcí mezi šlechtou, které se nyní stavěly proti cizímu náboženství.“ (Kapstein 2011, str. 80-81)

Na druhou stranu matka paradoxně v tomto případě jasná není. Existují spory o tom, zda jeho matkou byla čínská královna Ťin-čcheng (*Jincheng*) či královna z klanu Nanam (*Sna nam*). Porovnáním dat v Tibetských letopisech se zdá pravděpodobnější matkou královna Nanam, která ovšem během porodu

zemřela. To se tedy stalo také v roce koně (742-743) (Dotson 2009, str. 122-123), zatímco Ťin-čcheng (Tibet'ané její jméno přepisovali Kim šeng (*Kim sheng*) (Richardson 1985, str. 14)) zemřela již v roce zajíce (739-740) (Dotson 2009, str. 121). Podle kroniky Baže (*Dbā' bzhed/Sba bzhed/Rba bzhed*) se v roce zajíce narodil také Song Decän, více bych však věřil Tibetským letopisům.

Legendy jsou opačného názoru. Například kronika ze čtrnáctého století Zrcadlo králů, přesněji Zrcadlo osvětlující královské rody, tibetsky Gjalrab salwä melong (*Rgyal rabs gsal ba'i me long*) autora Sönam Gjalcchäna (*Bsod nams rgyal mtshan*) (Gjalcchän 1998, přebal překladu knihy) vypráví příběh o souboji královen: „Po jednom roce, když [královna] nosila v lůně královského prince, zrodila se ve starší královně jménem Žiteng (*Bzhi stengs*), nevěstě z [klanu] Nanam, závist a nepravdivě rozhlašovala: „I já nosím ve svém lůně králova potomka.“ Když se potom v mužském roce železa a koně v [paláci] v Dagmaru Číňance narodil [budoucí] král Thisong Decän, přistoupila choť z Nanamu k Číňance a tváříc se velmi přátelsky, chlapečka jí odňala. A pak lživě tvrdila: „[To dítě] se narodilo mně!“ ” Na oslavu prvních krůčků královského potomka bylo pozváno příbuzenstvo obou královen z Číny i z Nanamu. Když byl poté chlapec vyzván, aby rozpoznal své příbuzné, pravil: „Já, Thisong Decän, jsem synovcem Číňanů. S nanamským strýcem z matčiny strany nechci nic mít!“ Když se takto prokázalo, že chlapeček je Číňančin, byla uspořádána velkolepá oslava. (Gjalcchän 1998, str. 178-180) Stejnou verzi

zmiňuje například také text Slavnost učenců, někdy také překládaný jako Hostina mudrců, v originále Khäpä Gatön (*Mkhas pa'i dga' ston*), který pochází z šestnáctého století. (Beckwith 1983, str. 275) Tato varianta vychází nejspíše pouze z přání Tibetanů, protože oba dva měli významnou úlohu při tibetském přijímání buddhismu. Thisong Decän tedy alespoň pokračoval v duchovních snahách čínské princezny. (Kapstein 2011, str. 81)

Kapitola třetí, Cesta k moci

3 . 1 Problémy na začátku vlády Thisong Decäna:

Thisong Decän byl potomkem v přímé linii prvního známého panovníka sjednoceného Tibetu, kterým byl Namri Songcän (Gnam ri srong btsan) na začátku sedmého století (tedy nepočítáme-li velmi mlhavé období legendárních či polohistorických vládců Tibetu, které údajně sahá hluboko do historie). Jeho předkem byl tedy mimo jiné i velikán dějin Tibetu Songcän Gampo.

Přes tuto skutečnost je dodnes záhadnou otázkou legitimity nástupnictví Thisong Decäna na tibetský trůn. Hlavně díky skutečnosti, že si v současné době badatelé nejsou ani zdaleka jisti, kdo vlastně byli jeho rodiče, jde o nesmírně komplikovanou problematiku plnou pouhých hypotéz. Je například nápadné a zároveň podezřelé, proč by měli mít tibetští historikové nějaký zájem na polovičním čínském původu Thisong Decäna. Je navíc nesmírně zajímavé, že v té samé době řešili podobný problém ohledně legitimity také Arabové, ujurští Turkové, Číňané a další. Možná hrálo svou roli v utvrzení

legitimity vlády nad Tibetem také vyhlášení buddhismu státním náboženstvím.

(Beckwith 1983, str. 273-277)

3 . 2 Smrt Meagcchoma:

Smrt císaře Meagcchoma nebyla zachycena všemi historiky stejně, tak například Cipön Žagabpa k jeho smrti napsal: „Většina tibetských pramenů uvádí, že se utopil v jezeře Jamdogbacchal, když ho vyhodil ze sedla splašený kůň.“ Poté ale také zmiňuje verzi, podle které byl císař zavražděn svými ministry. (Žagabpa 2000, str. 44)

3 . 3 Vzpouřa proti císaři:

Po smrti Thisong Decänova otce Meagcchoma v roce 755 došlo ke vzpouře. Jejimi hlavními zosnovateli měli být ministři Langňe Zig (*Lang myes gzigs*) a Bal Dongcchab (*'Bal Idong tshab*). Je otázkou, zda nesouhlasili právě s nástupem Thisong Decäna na tibetský trůn, nebo byl jejich záměr úplně jiný. (Beckwith 1983, str. 277)

Jak již bylo zmíněno, jeden ze základních zdrojů vědomostí o nejstarších dějinách Tibetu, Tibetské letopisy, se po roce prasete (747-748) na

sedm let nápadně odmlčují (je možné, že tato pasáž byla později z nějakého důvodu vyňata). Poté se snad v roce ovce (755-756) vyjadřují o vypovězení a konfiskaci majetku Langňe Ziga a Bal Dongcchaba. (Dotson 2009, str. 128) Mírná nejistota ohledně přesného letopočtu plyne ze skutečnosti, že rok na tomto místě není explicitně vyjádřen. Tuto historickou éru zachycuje v londýnské Britské knihovně uchovávaná takzvaná Verze II Tibetských letopisů (je zde uložena pod inventárním číslem Or. 8212). V této pasáži roky nejsou uvedeny, s jedinou výjimkou roku opice (756-757), což je zřejmě rok následující. (Dotson 2009, str. 15)

3. 4 Tajemná postava Tagda Lukhonga:

V tomto období měl Thisong Decäna, který byl ještě dítě, zachránit jeho ministr (*Stag sgra klu khong*, který byl někdy také nazývaný Ngänlam Lukhong (*Ngan lam klu khong*)). O pozdějším pohledu tibetských historiků na osobu ministra Tagda Lukhonga nepanuje mezi badateli moderní doby jednota. Například Hugh Richardson zastává názor, že později byl vnímán jako hlavní odpůrce buddhismu v době smrti Meagcchoma. (Richardson 1985, str. 2) Stejné stanovisko zastává také například Christopher Beckwith, který v tomto ohledu zmiňuje kroniku neznámého autora Baže (, i když tradičně je její

autorství připisováno ministrovi Thisong Decäna Ba Salnangovi (*Dbal/Sbal/Rba gsal snang*) (Kolmaš 2010, str. 44)). Tato kronika je známá také jako Samjä Lurgjü (*Bsam yas lo rgyus*). (Kolmaš 2010, str. 111) Naproti tomu Žagabpa zdůrazňuje, že si historici často bohužel pletou Tagda Lukhonga a Tagda Lugonga (*Stag sgra klu gong*). Druhým ministrem, který měl vystupovat proti císaři se značně protibuddhisticky laděnými názory, měl být Mažang Dompakje (*Ma zhang Grom pa skyes*). (Žagabpa 2000, str. 44) Tomuto příběhu se podrobněji věnuji v podkapitole věnované pohledu na Thisong Decänovu éru hlediskem legend.

Pramenem z osmého století, který popisuje Tagda Lukhonga na vrcholu slávy (zatracovaným se mohl stát až později), je nápis na kamenné stéle v Žol ve Lhase. Podle nápisu měl být Ngänlam Lukhong na vysoké pozici již za vlády Meagcchoma. Naopak ministři Langňe Zig a Bal Dongcchab se způsobem Meagcchomovy vlády nesouhlasili a způsobili mu zranění, která pro něj byla smrtelná. Měli prý v plánu dokonce zabít i Thisong Decäna, kterého zachránil právě ministr Lukhong, díky čemuž si získal panovníkovu důvěru. Stal se z něho poté velký politik, ale i vojenský velitel. Jako velký úspěch na válečném poli mu nápis na stéle přisuzuje dobytí země Aža. V této době měla Čína podle stejného nápisu odvádět Tibetu padesát tisíc stůčků hedvábí ročně. Po nějakém čase Číňané přestali tribut odvádět, v důsledku čehož měl právě Tagda Lukhong úspěšně vést tibetskou armádu proti Číně. Tím jeho prestiž

ještě vzrostla. (Žagabpa 2000, str. 48-49)

Kapitola čtvrtá, Územní expanze

4 . 1 Spojenectví Tibetu s královstvím Nan-čao:

Krátce k politické situaci tibetské říše před vládou Thisong Decäna. Tibetané v této době spojili své síly s královstvím Nan-čao (*Nanzhao*). Svědectví o tomto spojenectví obsahuje práce Williama Wooda: „Když se v roce 750 stal siamským (thajským) (poznámka autora: na území dnešního Thajska tato říše expandovala až později, hlavní město bylo v dnešní provincii Jün-nan (Yunnan) v jižní Číně) králem Kolofeng, syn Pilawkův, bylo s Tibetem utvořeno spojenectví. Když bylo v roce 754 napadeno Nan-čao, obdržel Kolofeng v uznání za poskytnutou pomoc od krále (poznámka autora: respektive císaře) Thisong Decäna titul „mladší bratr.“ (Wood 1926, str. 33, citováno podle Žagabpa 2000, str. 51) Toto svědectví ovšem obsahuje další z nesouladů, co se týče dat – v roce 754 Thisong Decän ještě Tibetu s vysokou mírou pravděpodobnosti nevládl.

Tato spolupráce měla pokračovat také během vlády Kolofengova

nástupce Imohsuna. Ten se v roce 778 dožadoval od Tibetu pomoci a tibetská a siamská vojska spolu bojovala proti Číňanům v S'-čchuanu (*Sichuan*). Tibetská vojska zůstala u Siamců osm let a domů se měla vrátit, až když už Siam nebyl ve válečném vztahu s Čínou. (Frankfurter 1908, str. 5-38, citováno podle Žagabpa 2000, str. 51)

4 . 2 Válka proti Betahoru:

Tak trochu nevšední vojenská výprava, která navíc možná spadá do kategorie legendárních, se uskutečnila za účelem znovuzískání kožené masky buddhistického ochránce (čhökjonga (*chos skyong*)) Pehara (*Pe har*), který je někdy zapisován také jako Pekar (*Pe dkar* nebo *Dpe kar*). (Kolmaš 2009, str. 165) Tato maska měla být údajně v držení země Betahor (*Sbe ta hor*). Od ní ji také Tibetané získali zpět.

4. 3 Situace v Tchangské Číně:

Nyní už k situaci největších nepřátel Tibetu v tomto období, kterými byli Číňané. V roce 712 se v Tchangské (*Tang*, dynastie vládoucí v Číně od osmého do desátého století našeho letopočtu) Číně chopil moci schopný císař

Süan-cung (*Xuanzong*), v jehož především ranější části vlády říše prosperovala, čímž byla vláda předchůdce Thisong Decäna do značné míry determinována. (Liščák 2008, str. 160)

V následujícím období tedy Čína expandovala, a to až do roku 751, kdy byla poražena v bitvě u Talasu Abbásovským chalífátem. Ten si tímto vybojoval kontrolu nad strategicky důležitou Fergánskou kotlinou, která je dnes na pomezí Kyrgyzstánu, Uzbekistánu a Tádžikistánu. Tato kotlina je v tomto regionu klíčová do dnešních dnů, především díky své úrodnosti.

Čína navíc na tuto územní expanzi draze doplácela ekonomicky. Její vojsko bylo seskupeno v místech, kde hrozily největší konflikty, tedy převážně kolem své západní hranice. Čínští generálové byli držiteli velkých pravomocí. Byl to jeden z faktorů proč se v Číně, a to nejen mezi generály, ale také mezi ministry, začaly rozmáhat vnitropolitické boje o moc. (Fairbank 2004, str. 100)

Protože Meagcchom spatřoval čínskou hranici neprostupnou, obrátil svou pozornost k západu a v polovině osmého století uzavřel spojenectví s Araby. Poté se Tibetané přesunuli do oblasti dnešního Tádžikistánu, Kyrgyzstánu a Uzbekistánu, což jim umožnilo také vytvořit obchodní styky se Západem. Na začátku padesátých let Číňané hrozili, že uzavřou také tyto trasy. (Schaik 2011, str. 26-27)

4 . 4 An Lu-šanovo povstání:

Velmi důležitým faktorem, který oslabil sousední stát v podobě Tchangské Číny, bylo povstání sogdsko-turkického generála An Lu-šana (*An Lushan*), což byl adoptivní syn oblíbené ženy Süan-cunga, kterou byla Jang Kuej-fej (*Yang Guifei*). K povstání došlo 16. prosince 755, tedy přibližně v době nástupu Thisong Decäna na tibetský trůn. Vnitročínské nepokoje trvaly až do roku 763 a na svou dobu byly neobvykle krvavé. V důsledku bojů a při doprovodných katastrofách, například v podobě hladomoru, zemřely dvě třetiny čínské populace, což znamenalo 36 milionů lidských životů. (Liščák 2008, str. 165-166).

Neúspěchy v potlačování An Lu-šanova povstání vedly čínského císaře Süan-cunga (*Xuanzong*) k popravám některých ze svých nejzkušenějších generálů. Ke-šu Chan (*Geshu Han*) se stáhl se svými zkušenými oddíly z tibetské hranice. Poté své jednotky rozmístil ve strategicky důležitém průsmyku Tchung (*Tong*). Ten se nachází v dnešní provincii Šen-si (*Shanxi*), to znamená východním směrem od Čchang-anu. Císař Süan-cung poté nesmyslně rozkázal Ke-šuovi, aby zaútočil. Jeho armáda byla zcela rozdrčena. Navíc byl zajat samotný Ke-šu Chan. Popraven byl An Čching-süm (*An Qingxu*) v roce 757. (Beckwith 1987, str. 143)

Tato událost navíc uvolnila průsmyk vedoucí k Čchang-anu, skrz který se nyní valili rebelové. Císařovi Süan-cungovi se podařilo uprchnout i s jeho

družinou. Hned druhého dne útěku se císařská skupina střetla s malou skupinkou tibetských vyslanců. Potkali je v Ma-wei (Mawei) v dnešní v provincii Šen-si. Císařova stráž Tibetány nemilosrdně zmasakrovala. Poté obvinili Süan-cungova hlavního ministra Jang Kuo-čunga (*Yang Guozhong*, byl to bratranec Jang Kuej-fej) z toho, že s Tibetány spolupracoval. Potkal ho stejný osud jako Tibetány. Stejně tak navíc dopadlo i mnoho jeho rodinných příslušníků, kteří ho doprovázeli. Popravena byla dokonce i Jang Kuej-fej. Poté byl vymyšlen plán, kdy si měl císař namířit svůj útěk do S'-čchuanu (*Sichuan*), zatímco následník trůnu měl jít s malou jednotkou do Ling-wu (*Lingwu*, známé také pod svým starším názvem Ling-čou (*Lingzhou*)) na severozápadě. Měl tam zorganizovat odpor proti povstalcům. Ovšem když korunní princ dorazil do Ling-wu, tak se zmocnil trůnu. Poté, co se Süan-cung dozvěděl o těchto událostech, vzdal se svých císařských insignií, které měl v moci téměř čtyřicet pět let, a to ve prospěch nového císaře. Tím byl tedy jeho syn, který je dnes známý pod svým klášterním jménem jako Su-cung (*Suzong*). (Beckwith 1987, str. 143-144)

Z těchto příhod je jasné, že Čína v dalším období potřebovala zkonsolidovat své síly. Jejím zaobírání se vlastními problémy využili Tibetané v podstatě okamžitě. Také tibetský vojenský vzhlas se rychle šířil do okolních zemí.

V roce 756 vyslanci ze západních oblastí, mezi nimiž byly i země oblasti

severního Pamíru, vzdali hold na tibetském dvoře. (Dotson 2009, str. 129)

Upevňování tibetského vlivu ve Střední Asii už započalo. Hlavní síla tibetské protiofenzívy byla namířena proti Číně. (Beckwith 1987, str. 145)

Po odvolání čínských posádek v severovýchodním Tibetu a Střední Asii nebránilo už nic Tibetanům v opětovném rozšiřování svých hranic severním a severovýchodním směrem. Jako první padlo na podzim roku 756 město Suej-čou (*Suizhou*, v dnešní provincii Chu-pej (*Hubei*), tehdy na tibetské východní hranici). Suej-čou bylo dobyto spojenými silami Tibetu a Nan-čaa. (Beckwith 1987, str. 145)

Dále byly na řadě čínské pevnosti v severovýchodním Tibetu. To zahrnovalo také ty, které byly v držení armád z Wej-žung (*Weirong*), Šen-wej (*Shenwei*), Ting-žung (*Dingrong*), Süan-wej (*Xuanwei*), Č'-šeng (*Zhisheng*), Ťin-tchien (*Jintian*) a Tchien-čcheng (*Tiancheng*). V hledáčku byla také opevněná města Paj-ku (*Baigu*), Tiao-kchou (*Diaokou*) a Š'-pao (*Shibao*). Všechna tato místa, která byla nesmírně důležitá kvůli své fortifikaci, byla založena pouhé dva roky nazpátek Ke-šu Chanem. (Beckwith 1987, str. 145)

Když se podařilo Tibetanům znovu převzít kontrolu nad Tchao-čou (*Taozhou*), znovu ustanovili koloniální vojenskou vládu horního toku Žluté řeky (tuto oblast ztratili v roce 753). Generálem (respektive guvernérem) této vlády byl prohlášen Žang Dožer (*Zhang Mdo bzher*). (Dotson 2009, str. 128)

V roce 757 Tibetané společně se svými vazaly (například Tanguty či

Tchu-jü-chuny (Tuyuhun, tibetský název této krajiny zní Aža ('*A zha*))), dobyli Si-pching (Xiping). V dalších letech pokračovali ve svém pochodu skrz Domä (*Mdo smad*, neboli dnešní Amdo (*A mdo*), oblast čínské provincie Čching-chaj (*Qinghai*)). (Beckwith 1987, str. 146)

Události těchto let také vedly k velkým změnám uvnitř vlastní Číny. Díky An Lu-šanově povstání byla Čína nucena dávat velké prostředky do armády. A to i přes skutečnost, že byly jejich středoasijské posádky zničeny a jejich území okupováno nepřítelem. Uvnitř Číny samotné bylo zřízeno třicet nových provincií. Ty byly většinou spravované vojenskými guvernéry, kteří mohli opřít svoji moc právě o svá vojska. Byli tak v podstatě silnější než centrální vláda, která právě v těchto chvílích velmi trpěla nedostatkem početního stavu armády. (Fairbank 2004, str. 104)

V roce 762 spojili své síly s tchangskou říší Ujguři, kteří představovali v této době obávanou sílu. Poté následovalo jejich společné tibetské tažení. (Liščák 2008, str. 168)

V roce 763 Tibetané obsadili východní část Lung-jou (*Longyou*), což je zhruba dnešní provincie Kan-su. (Beckwith 1987, str. 146)

4 . 5 Dobytí čínského hlavního města:

V roce 763 Tibetané shromáždili údajně až dvě stě tisíc vojáků, kterým veleli generálové Žanggjal Lhanang (*Zhang rgyal lha nang*), Žangčhim Gjalzig Šultheng (*Zhangs chims Rgyal gzigs shul theng*), Tagda Lukhong (*Stag sgra klu khong*) a Lhazangpal (*Lha bzang dpa*). Tato ohromná síla napadla Čínu ze svých základen v Tchu-jü-chunu. Jako první vzali na zteč Ťing-čou (*Jingzhou*). Místní guvernér Kao Chuej (*Gao hui*) před nimi kapituloval. Nedlouho poté padl do rukou Tibetánů také Feng-tchien-sien (*Fengtianxian*), který se nachází v prefektuře Pin-čou (*Binzhou*). Císař Taj-cung (*Daizong*) vyslal slavného ministra Kuo C'-i (*Guo Ziyi*), který dostal za úkol Tibetány zastavit. K tomuto rozkazu dostal k dispozici velkou armádu, ovšem úspěšný nebyl. Tibetánům se otevřela volná cesta až k čínskému hlavnímu městu Čchang-anu (dnešní Si-an (*Xi'an*), hlavní město provincie Šen-si (*Shanxi*)). Pomohla jim při tom osobní pomoc ťingčouského guvernéra Kao Chueje. Čínský císař mezitím stihl i se svým dvorem uprchnout. Poté se vydal na jih do údolí Niou-sin (*Niuxin*). (Žagabpa 2000, str. 48) Je třeba dodat, že Tibetánům při dobytí Čchang-anu asistovaly také spojenecké jednotky z království Nan-čao.

V hlavním městě byl Tibetány dosazen na císařský trůn princ z Kuang-wu (*Guangwu*), který se jmenoval Čcheng-chung (*Chenghong*). Byl to syn prince z Pin (*Bin*). (Richardson 1985, str. 15) Za panovnický titul si vybral jméno Ta-še (*Dashe*). Tibetané vyhlásili začátek nového panovnického roku, jak to bylo v Číně zvykem, když nastoupil na trůn nový císař. Tento nově

dosazený císař se zavázal k odvádění ročního tributu Tibetanům. V Čchang-anu však Tibetané pobýli pouhých patnáct dní. (Žagabpa 2000, str. 48)

Badatelé se neshodnou, zda Tibetany nově dosazený císař byl bratr královny Ťin-čcheng (Beckwith 1987, str. 148) nebo její strýc. (Kapstein 2011, str. 81) Verzi, kterou uvádí ve své práci Christopher Beckwith, lze nalézt také na nápisu na stéle v Žol, což se zdá být zásadním argumentem. (Richardson 1985, str. 15) Každopádně je téměř stoprocentně jisté, že spolu byli spřízněni.

Přesto bylo dobytí Čchang-anu Tibetany něco nepředstavitelného. Už v sedmém století mělo město téměř dva milióny obyvatel, navíc tudy procházel bezpočet cizinců. Podle Sam van Schaika šlo o jedno z nejvíce kosmopolitních míst tehdejšího světa. Na místním tržišti bylo k dostání prý téměř cokoli. V mnohých zdejších buddhistických kláštorech, které přinášely buddhistickou kulturu Indie přímo do srdce čínské říše, se konaly slavnosti. A toto město bylo dobyto Tibetany, na které Číňané pohlíželi jako na divoké a bezcitné barbary. (Schaik 2011, str. 8)

4 . 6 Další územní zisky Tibetu:

V následujícím období se Tibetanům podařilo vydobýt si etnický čínský území bezprostředně severně a severozápadně od Čchang-anu. Nepřátelství

nakonec skončilo až za panování Ralpačana v roce 821, kdy došlo k čínsko-tibetské dohodě. (Beckwith 1987, str. 146)

Důležitým výsledkem těchto vojenských úspěchů Tibetu bylo odříznutí Číny od přímého spojení se Západem. Tchangské Číně zbylo ve Střední Asii pouze několik malých posádek, a to například v Tarimské pánvi nebo Pej-tchingu (*Beiting*). (Beckwith 1987, str. 146-147)

Jak už jsem zmínil, z roku 765 pochází poslední zápis v nám známých verzích Tibetských letopisů. Od tohoto okamžiku se tedy musíme orientovat pouze podle pramenů z jiných zemí než Tibetu.

Nesmíme zapomínat na další silné hráče, kteří ovládali v této době území severně od tibetských hranic. Těmi byli Ujgurové a Karlukové.

Na město Liang-čou (Liangzhou, dnešní město Wu-wej (*Wuwei*) v provincii Kan-su) Tibetané podnikali nájezdy už mezi lety 758 a 760. (Dotson 2009, str. 130) Dobyto bylo v roce 764. Kan-čou (*Ganzhou*, dnešní město Čang-jie (*Zhangye*)) a Su-čou (*Suzhou*) tibetská vojska dobyla v roce 766. O dalších deset let později Tibetané obsadili Kua-čou (*Guazhou*). V roce 781 bylo dobyto město a okres Šou-čchang (*Shouchang*). Město Cha-mi (*Hami*, které leží na hranici s dnešním Mongolskem, což demonstruje, jak obrovských rozměrů tibetská říše v těchto letech dosahovala) potkal stejný osud. (Beckwith 1987, str. 148-149)

4 . 7 Mírová dohoda z roku 783:

V roce 783 se Tibet a Čína dohodli během mírových rozhovorů v Čching-šuej (*Qingshui*) na tom, že Tibetu připadne vše západně od Tchao-čou (*Taozhou*) a řeky Ta-tu (*Dadu*). (Žagabpa 2000, str. 49-50) Dohodě předcházelo vzájemné propuštění zajatců. Atmosféra při uzavírání mírové smlouvy musela být napjatá, ale také velkolepá. Na hranici Tibetu a Číny se shromáždily tisíce Tibetanů i Číňanů. Při uzavírání dohody mělo dojít také na zvířecí oběti, což dokazuje skutečnost, že buddhismus nebyl v Tibetu ještě zcela zakořeněn. (Schaik 2011, str. 29)

Tato dohoda ovšem mnoho neznamenala a boje zanedlouho propukly nanovo. V následujícím období dohody a spojení neměly téměř žádnou váhu, a to mluvíme-li jak o vztahu tchangské Číny a Tibetu, tak také o ujgurské politice. Ani vztahy těchto zmíněných národů s královstvím Nan-čao či s Araby nebyly v žádném případě stabilní.

4 . 8 Nestabilní konec století:

Číňané a Tibetané podepsali smlouvu kvůli tibetské vojenské pomoci proti povstání Ču-Cch'iho (*Zhuci*) v letech 783 a 784. Ujgurové, domnělí

spojenci Tchangů, se spojili s Ču ve snaze svrhnout dynastii v problémech. Ale tibetské vojsko, vedeno do bitvy čínským generálem, rozdrtilo Čuovu armádu a obrátilo výsledek v prospěch Tchangů. Navzdory tomuto vítězství, Číňané odmítli dostát svým slibům, jak byly vytyčeny ve smlouvě. Tibetané byli pochopitelně rozčileni. Hlavní slib spočíval v darování Tibetanům místa vojenských guvernérů pacifikovaného Západu a Pej-tching po úspěchu jejich mise. Přestože čínské posádky v této oblasti nebyly příliš silné, tchangští guvernéri stále přebývali ve všech těchto městech, alespoň ve všech navštívených čínským mnichem Wu-kchungem (*Wukong*) před jeho odjezdem z Pej-tchingu v roce 789. Jak to tato dynastie udělala o století dříve, Tchangové mohli odvolat své guvernéry a nechat místní krále čelit Tibetanům bez pomoci. Ale když Číňané porušili dohodu, Tibetané považovali smlouvu z Čching-šuej také za nedodrženou. (Beckwith 1987, str. 149-150)

V roce 786 opět docházelo k ohrožování Čchang-anu Tibetany. Ti desátého prosince roku 786 dobyli Jen-čou (*Yanzhou*), v jižním Ordosu (v dnešním Vnitřním Mongolsku), severně od Velké čínské zdi. Tibetané ukázali místnímu prefektovi a jeho oddílům svou laskavější tvář a nechali je odejít. Na konci prosince přepadli a okupovali také města Sia-čou (*Xiazhou*, v dnešní provincii Šen-si), Lin-čou (*Linzhou*) a Jin-čou (*Yinzhou*). Všechna tato města jsou umístěna dále na východ podél Velké čínské zdi. Toto pro Tibetany úspěšné tažení znamenalo pro Tchangskou Čínu opravdovou hrozbu. Ta byla

tedy v podstatě donucena opět vyjednávat o míru. (Beckwith 1987, str. 150-151)

V Pching-liang (*Pingliang*, v provincii Kan-su) v roce 787 nejen že k dohodě nedošlo, ale Tibetané se zde Číňanům naopak pomstili, když jich mnoho unesli. Tibetané poté ze strategických důvodů stáhli své posádky z Jen-čou (*Yanzhou*) a Sia-čou. Ty byly příliš daleko na to, aby se daly zásobovat. Před svým odjezdem Tibetané spálili budovy a zničili hradby. (Beckwith 1987, str. 151)

Čínský ministr Li-mi (*Lim*) poté vyvinul svůj velký plán, který předložil císaři. Mělo jít o uzavření míru se státy na všech světových stranách (pochopitelně s výjimkou východu). To znamená, že se měl zabezpečit mír pro Čínu s Ujgury a Nan-čaem, ale také s Araby a Hindustánem. Jen s Tibetany měli zůstat nadále nepřáteli. Je to pouze doklad toho, jak se Číňané Tibetanů obávali. Navíc z toho lze vypočítat, koho považovali za svého největšího nepřítele. (Beckwith 1987, str. 151-152)

Čínskému císaři Te-cungovi (*Dezong*) se nejdříve nelíbilo začlenění Ujgurů v tomto plánu, ale nakonec s ním souhlasil. (Beckwith 1987, str. 152)

Poté nastala válka mezi Araby a Tibetany. V tomto období Arabům vládl slavný chalífa Hárún ar-Rašíd (vládl mezi lety 786 až 809). Tibetská vojska přesto pronikla až k Pamíru a dosáhla až k řece Oxu (Amu-darja). V upomínku na dosažení takové vzdálenosti bylo jedno jezero severně od Oxu

pojmenováno at-Tubbat (Tibet). (Žagabpa 2000, str. 51)

V roce 790 se v bojích Tibetanům a jejich spojencům, kterými byli například Karlukové, stále dařilo. Podařilo se jim mimo jiné dobýt Kao-čchang (*Gaochang*). Po roce 791 se však situace začala otáčet ve prospěch Ujgurů. (Beckwith 1987, str. 155) Tibetané poté začali vyklízet své pozice.

Také začátek devátého století je z vojenského hlediska ve znamení častějších bojů s Araby na západě. Ovšem toto období již zřejmě nespadá do éry císaře Thisong Decäna. (viz níže, kapitola o smrti Thisong Decäna)

4 . 9 Odkaz válečnické minulosti:

Dopad na tibetský lid zde vylíčeného válečnického období dějin Tibetu výstižně popsal Jean-Paul Roux: „Staletí vojenské slávy nebyla ovšem zapomenuta. Vešla do kolektivní psychologie a zafixovala ve vědomí Tibetanů ideál království i představu o tibetské identitě. Bývalá sláva se stala zdrojem pro velkou epickou tradici v literární tvorbě. Jedná se o mýtus krále-dobývatele světa (Gesar), jehož návrat se očekává. Spojení monarchie a starobylého buddhismu našlo ideální odraz v představě teokracie, jež se později naplnila v podobě vlády dalajlamů.“ (Roux 2007, str. 173)

Kapitola pátá, Buddhismus státním náboženstvím Tibetu

5 . 1 Role buddhismu v Tibetu v císařské době:

Naprosto zásadním krokem v dějinách Tibetu, který utváří tamější společnost dodnes, bylo vyhlášení buddhismu státním náboženstvím. Role buddhismu v tibetských oblastech do tohoto okamžiku je stále diskutována. Jestli se někde Tibetané bezesporu dostávali do kontaktu s buddhismem, bylo to na větvích Hedvábné stezky, která byla ve své době veledůležitá nejen pro obchod, ale také pro šíření kultur a náboženství téměř celé Asie. Dnes se zdá, že přítomnost buddhistického náboženství v samotném Tibetu byla omezena víceméně na císařský dvůr, navíc byla projevem spíše náboženské tolerance než totálního propadnutí těmto naukám. Až později mu silně buddhistická společnost přisuzovala hlavní úlohu ve smýšlení Tibetanů již od nejstarších dob, o kterých máme dochované písemné památky, to je od sedmého století našeho letopočtu, či ještě dříve. Tohoto názoru jsou stále někteří, hlavně tibetští, novodobí badatelé, kteří roli buddhismu v Tibetu vidí jako zásadní již v

dobách Songcän Gampa. Tento fenomén není ničím neobvyklým. Podobný příklad bychom našli například u jižních sousedů Tibetanů, když indiští nacionalisté spatřují kořeny hinduismu již v takzvané protoindické civilizaci, navzdory výsledkům nejnovějšího bádání, které jsou k tomu skeptické.

5 . 2 Důvody přijetí buddhismu:

Je těžké nyní rekonstruovat, co přesně k tomuto činu císaře vedlo. Na jednu stranu jistě netřeba diskutovat o tom, jak silný jednotící účinek jakékoliv náboženství nabízí. V historii bychom našli mnoho příkladů. Za zmínku stojí, že ve stejném období, přesněji v roce 762, bylo vyhlášeno státní náboženství také Ujgury. Sice se jednalo o manicheismus, ale o silné zaštitující úloze také tohoto náboženství nemůže být pochyb. (Liščák 2008, str. 168)

Na straně druhé stojí skutečnost, že mírumilovnost buddhistických nauk je v příkrém rozporu s do té doby praktikovanou dobovačnou politikou. Musíme si totiž uvědomit, že tibetská říše byla již od svého počátku spíše kočovnická, silně militarizovaná a Tibetané údajně vynikali svou hrubostí. Zdá se, že ani v době vlády Thisong Decäna nebyl účinek buddhismu absolutní, protože vojenské operace po jeho vyhlášení státním náboženstvím nepřestaly. O úplném proniknutí buddhismu do myslí téměř všech obyvatel Tibetu tedy lze

mluvit až v souvislosti s dalšími panovníky, především pak až po jedenáctém století a později.

Dalším výrazným faktorem mluvícím pro přijetí tohoto původně indického náboženství byla také hodnota připisovaná klášternímu, kněžskému buddhismu. Ten poskytoval tehdy vítaný systém utřídění vědomostí. Jako velmi efektivní se zejména v Tibetu později ukázal například způsob překládání textů. Otevření se světu vyvolalo v Tibetu potřebu nějakého náboženství, které by bylo schopno utříditi nabyté vědomosti a informace. Zkrátka světovost, ale také praktičnost buddhismu byla lákavá kombinace. (Kapstein 2011, str. 86)

5 . 3 Stopy buddhismu na kamenných stélách:

Cenné poznatky o míře vlivu buddhismu v Tibetu ve druhé polovině osmého století získáváme z nápisů vypracovaných do trvanlivých materiálů, především se jedná o kamenné stély. V již zmíněném nápisu na stéle v Žol, který se zaměřuje především na vojenské a správní záležitosti, se buddhismus nezmiňuje. Také buddhistická terminologie chybí. Tento nápis je datovaný do roku 764. (Berounský 2013, str. 60-61)

Do období kolem roku 780 lze datovat nápis na stéle u nejstaršího tibetského kláštera v Samjä. Obsahem textu je slavnostní prohlášení, ve

kterém se zaručují výsady mnišské obci v Tibetu do budoucna. Tento text je tedy nejstarší zmínkou o buddhismu. Rozsáhlejší verzi tohoto ediktu obsahuje kronika Slavnost učenců. V ní se zmiňují základní představy buddhismu o přerozování a koloběhu. Tato verze také poněkud překvapivě potvrzuje existenci buddhistických komunit ve Východním Tibetu a Žangžungu (*Zhang zhung*). (Berounský 2013, str. 61-62)

V Samjä se nachází ještě jiný nápis, a to na zvonu v místním klášteře. Vyhotoven byl ženou Thisong Decäna jménem Gjalmocän (*Rgyal mo brtsan*) (v Zrcadle králů je její jméno uvedeno jako Gjalmocün, její pozdější mnišské jméno bylo Džomo Čhangčhubma (*Jo mo byang chub ma*) a jejím synem. Tím byl nejspíše nejstarší císařův syn Muthi (*Rmu khri*). Gjalmocän byla následovnicí čínského mnicha Mahájány. Měla být také přítomná disputaci v Samjä, na které byl řešen spor mezi indickými a čínskými buddhisty. Krátký nápis plně vykazuje buddhistické prvky. Je také dokladem o přítomnosti buddhismu na císařském dvoře. (Berounský 2013, str. 62-63)

Z let 795-800, tedy z úplného konce vlády Thisong Decäna, pochází nápis na stéle v Čhonggjä (*'Phyong rgyas*). Tato lokalita se nachází nedaleko od „údolí hrobek císařů“. Nápis na stéle sice buddhismus zmiňuje, ale také obsahuje pasáž, která vyzdvihuje císařovo jednání v souladu s dávnými zvyky svých předků. Rysem tohoto nápisu je tedy koexistence buddhismu se starším náboženstvím, které je pro nás stále zahaleno řadou tajemství. (Berounský

2013, str. 63-64)

Zajímavý je také nápis na stéle u hrobky Thisong Decäna, který pochází z doby vlády císaře Sänalega (začátek devátého století). V tomto nápise je totiž místo buddhismu vyzdvihována především návaznost na zvyky předchozích panovníků. Tato skutečnost je možná dána blízkostí stély místu, kde jsou pohřbeni tibetští císařové. (Berounský 2013, str. 69)

5 . 4 Přijetí buddhismu ve světle legend:

Bohužel nemáme o těchto událostech mnoho ryze historických a ověřitelných informací. Jestliže si pozdější buddhističtí historikové přikrašlovali životy tibetských panovníků, tak záležitosti přímo spojené s buddhismem jsou ještě mnohem extrémnější, a to ve smyslu nadpřirozenosti a výskytu magie.

Postavení a vysvěcení buddhistického chrámu, ale hlavně prvního buddhistického kláštera v Tibetu, kterým bylo Samjä (*Bsam yas*, v překladu „Myslí nepostižitelný“), který dodnes stojí jihovýchodně od Lhasy, věnuje velkou pozornost kronika Zrcadlo osvětlující královské rody. Thisong Decän měl svolat tibetské ministry a lid. Poté jim dal, možná trochu překvapivě, na výběr, zda má vybudovat právě tento klášter, který v porovnání s ostatními legendárně megalomanskými stavbami, které nabízel, působil velmi skromně.

Příběh je samozřejmě vyličen tak, aby se zdůraznila síla dobrodiní dharmy, která má větší moc než nejvelkolepější stavby. Navíc duchovní ministři uznali, že ostatních staveb nejsou schopni. Chrám se tak měl stát císařovým „ochranným božstvem, útočištěm tvých poddaných, základem, ze kterého bude vzcházet všechno dobrodiní a blaho.“ (Gjalchän 1998, str. 183-184)

Zajímavá je také následující pasáž, ve které se dovídáme o pěti ženách, které měl údajně císař pojmout za své nevěsty. Jejich jména byla: Metogdön (*Me tog sgron*), nevěsta [z klanu] Cchepang/Cchepong (*Tshe spang/Tshe spong*); Cchogjal (*'Tsho/Mtsho rgyal*), nevěsta [z klanu] Kharčhen (*Mkhar chen*); Čhangčhubdön (*Byang chub sgron*), nevěsta [z klanu] Do (*Sgro*); Lhamocän (*Lha mo btsan*), nevěsta [z klanu] Čhim (*'Chims/Mchims*); a aby se odvděčil své matce za její dobrotu (jeho matka se prý znovuzrodila v Zungkharu (*Zung mkhar*) jako dcera chudých rodičů), pojal za ženu [také] dceru [oněch] chudobných rodičů. Její jméno bylo Gjalmocün (*Rgyal mo btsun*), nevěsta [z klanu] Phojong/Phojang (*Pho yong/Pho yang*, případně Phojongza (*Pho yongs bza'*), *bza'* je v překladu královna). (Gjalchän 1998, str. 184) Posledně jmenovaná byla později také nevěstou Mune Cänpa (*Mu ne btsan po*), což byl Thisong Decänův syn a nástupce na tibetském trůnu (Žagabpa 2000, str. 53).

5 . 5 Důležité postavy při zavádění buddhismu v Tibetu:

Císař Thisong Decän, mnich Šántarakšita (tibetsky Žiwäccho (*Zhi ba'i tsho*)) (Kolmaš 2009, str. 209) a mistr Padmasambhava (tibetsky Pämadžungnä (*Pad ma 'byung gnas*), v Tibetu především známý jako Guru rinpoče (*Gu ru rin po che*), „Drahocenný učitel“) (Kolmaš 2009, str. 154) jsou v Tibetu vnímáni jako trojice tibetského obrácení. Takto představují tři hlavní složky tibetského náboženského světa: patrona, mnicha a tantrického mistra. (Kapstein 2011, str. 83)

Tato výstižná definice je důkazem, jak důležitým faktorem při zavádění buddhismu v Tibetu byly tyto tři osobnosti. Vztah Thisong Decäna k buddhismu jsem se již pokusil vylíčit, nyní tedy něco o roli dvou posledně jmenovaných. Na následující příběhy je třeba se dívat jako na spíše legendární. S úkolem přivést do Tibetu Šántarakšitu, který ve své době platil za velkého buddhistického mistra, byl Thisong Decänam poslán ministr Ba Salnang do Nepálu. Šántarakšita souhlasil a do Tibetu opravdu přišel. Problém měl nastat ve chvíli, kdy začal kázat Buddhovo nauku. To mělo totiž rozhněvat místní bönské duchy, kteří kvůli tomu přivolali na Tibet přírodní katastrofy. V důsledku této zkušenosti se Šántarakšita vrátil zpět do Nepálu. (Žagabpa 2000, str. 45)

Ještě před svým odchodem Šántarakšita Thisong Decänovi řekl, že by bylo dobré přivést do Tibetu známého indického tantrika Padmasambhavu. Jeho tantrické schopnosti měly napomoci v porážení tibetských sil, které se

dříve postavily na odpor. Po tom, co Bal Salnang prožil své čínské peripetie, (viz níže, kapitola 5.6) byl poslán opět do Nepálu. Tentokrát měl za úkol přivést odtud Padmasambhavu. (Žagabpa 2000, str. 45)

Podle jiné tradice přišel Padmasambhava do Tibetu z Uddijány (někdy také nazývána Udjána, tibetsky Urgjän (*U rgyan*) nebo také Orgjän (*O rgyan*). To je pololegendární království. Nacházet by se mělo v dnešním Pákistánu v údolí řeky Svát. (Kolmaš 2009, str. 201)

Padmasambhavovi se při příchodu do Tibetu skutečně podařilo podmanit si síly bönu, jehož božstva se zavázala k tomu, že budou buddhismus v Tibetu ochraňovat. (Žagabpa 2000, str. 45-46)

K následujícím událostem se samozřejmě vyjadřuje také kronika Zrcadlo králů: „[Potom] Guru nabídl králi živou vodu, [aby se z něho stal] vidjádharma. Avšak ministři, kteří neměli dharmu v oblibě, krále prosili, aby vodu nepil, že pochází ze země Mön (*Mon*), je otrávená a vyvolává šílenství. Rovněž I král měl [v té věci] jisté pochybnosti a [vodu] nepožil.” (Gjalchän 1998, str. 182)

Příběh pokračuje: „Aby se malomocenství nestalo [v zemi rozšířenou] chorobou, zavázal [i] nágarádžu Zičhena (*Gzi chen*) z Maldo (*Mal gro*) slibem. Ten jsa přitisknut vadžrou se proměnil v malého chlapce, kterému bylo uloženo být královým pomocníkem. Králi pak slíbil, že ho vybaví nadpřirozenou schopností mít vše, co si jen bude přát, a ten se mu [na oplátku] zavázal, že si ze [Zičhena] učiní zprostředkovatele u nágů.” (Gjalchän 1998, str. 182)

V další pasáži poté stojí: „Dále, když Guru projevil přání přeměnit všechny písečné pláně v Ngamšö (*Ngam shod*) v travnaté louky, obrátili se zlí ministři na krále s [touto] žádostí: „Guru tvrdí, že je mág, že se [u nás] dlouho nezdrží. Neměl by být tudíž žádán, aby to dělal, nebylo by to vhodné. A kromě toho je jisté, že by svou velkou magickou silou mohl uškodit královské vládě. A proto ho [raději] požádej, aby se vrátil do své země.” ” (Gjalccchän 1998, str. 183)

Prvními buddhistickými mnichy v Tibetu se stalo sedm mladíků. Ti měli zároveň posloužit k tomu, aby se ukázalo, zda budou Tibetané schopni mnišského života. Čas ukáže, že zřejmě není mnoho národů na světě, které by na tento v mnoha ohledech náročný život bylo vhodnějších než právě Tibetané. (Žagabpa 2000, str. 46) Jména těchto sedmi chlapců byla: Sangšiův (*Sang shi*) syn Ratna [z klanu] Ba (*Sba*), Anuův (*A nu*) syn Šákja Dawa (Šákja *bra ba*) [z klanu] Čhim (*'Chims/Mchims*), Ratnův syn Vairóčana [z klanu] Pagor (*Pa gor*), Gjalwa Čhogjang (*Rgyal ba mchog dbyangs*) [z klanu] Ngänlam (*Ngan lam*), áčárja Rinčhenčhog (*Rin chen mchog*) [z klanu] Ma (*Rma*), Lü Wangpo Sungpa (*Klu'i dbang po bsrungs pa*) [z klanu] Khön (*'Khon*) a Legdub (*Legs grub*) z Cangu (*Gtsang*). (Gjalccchän 1998, str. 183)

Jestli tibetští mniši v době od tohoto okamžiku následující v něčem opravdu vynikali, tak to bylo překládání buddhistických textů. Díky propracované systematickosti a pomoci indických panditů byli schopni v

relativně krátké době přeložit nesmírné množství textů ze sanskrtu. Díky absolutnímu odevzdání se buddhismu, a také sklonu k psaní obecně, dosahuje tibetská literatura neuvěřitelných rozměrů. V dnešní době se tibetské texty počítají na stovky tisíc.

Je nutno přiznat, že je postava Padmasambhavy hodně záhadná. Jistě k tomu přispívá velké množství legend, ve kterých figuruje. Někteří badatelé dokonce začali pochybovat o jeho skutečné existenci. Tento extrémní názor se však podle Matthew Kapsteina jeví jako neopodstatněný. (Kapstein 2011, str. 83)

Co se týče toho, jak bývá Padmasambhava zobrazován, tak je to často v hávu krále ze Soaru. V jeho království totiž našel v královské dceři Mandaravě svou jóginí. Král mu měl předat toto roucho jako výraz úcty k němu. Padmasambhava bývá zobrazován také s brokátovou mitrou, jejíž postranní klapky jsou zkráceny a stočeny vzhůru. Nosit mitru tohoto tvaru je dovoleno jen nejvyšším hodnostářům školy Ňingmapa (*Rnying ma pa*, takzvaná „Stará škola“). Na přední straně mitry jsou vyobrazeny symboly Slunce a Měsíce. Z mitry také trčí špičatá čepel. Ta symbolizuje ostrou mysl a vítězství nad nevědomostí. Vedle těchto atributů bývá Padmasambhava zobrazován s knírkem, který je typický spíše pro Mongoly. (Gruschke 2001, str. 222)

Padmasambhava na svých vyobrazeních sedí. V rukách třímá okřídlenou kalotu z lebky a vadžru (tibetsky dordže (*rdo rje*)). (Gruschke 2001,

str. 222-224)

V další pasáži budu citovat z překladu kroniky Zrcadlo králů o stavbě chrámu Samjä: „Potom vyzval král ministry a všechen tibetský lid, aby se dali do práce. Jen co byly uprostřed podle vzoru krále hor Méru (někdy také Suméru, tibetsky *Rirab (Ri rab)* či *Rirabčhenpo (Ri rab chen po)*) položeny základy velké kupole, ctihodná Tára (tibetsky *Dolma (Sgrol ma)*) [přednesla] svoji předpověď. Podle ní byla nejdřív postavena [kaple] *Árjapáoling*. Hlavním božstvem v ní je *Avalókita* (někdy také *Avalókitéšvara*, tibetsky *Čänräzig (Spyan ras gzigs)*). Po jeho pravici je Tára, po levici *Maríči* (tibetsky *Özerčänma ('Od zer can ma)*) a opět po pravici šestislabičná modlitba a po levici *Šrí Hajagríva* (tibetsky *Tamdin (Rta mgrin)*) a další – celkem s hlavní postavou a jejími [čtyřmi] průvodci bylo zhotoveno pět soch. Nad tím stála [socha] *Amitábhy* (tibetsky *Öpagme ('od dpag med)* či *Ömigjurwa ('od mi 'gyur ba)*) jako hlavní [božstvo] se [čtyřmi postranními] průvodci – dohromady pět soch. (Gjalčchän 1998, str. 185)

Potom *Áčárja [Šántarakšita]* zasvětil krále do obřadu naklonění si *Hajagrívy* a když si ten posléze [*Hajagrívu zaklínadly*] naklonil, ozvalo se trojí koňské zaržání, slyšitelné na dvou třetinách *Džambudvípy* (tibetsky *Dzambuling ('dzam bu gling)*). [*Áčárja* to komentoval] slovy: „Králova moc pokryje rovněž dvě třetiny světa.” ” (Gjalčchän 1998, str. 185)

Dále je v kronice věnována velká pozornost stavbě centrální části

chrámu, bočních kaplí a jeho vysvěcení. K době stavby chrámu: „A tak v roce zajíce byly položeny základy [ke stavbě] Samjä a v [dalším] roce zajíce bylo dílo úplně a zcela dokončeno. Trvala tedy stavba plných dvanáct roků, celý jeden dvanáctiletý cyklus.” (Gjalchän 1998, str. 191)

Kláster Samjä má podobu trojrozměrné mandaly, která zrcadlí strukturu vesmíru podle vzoru buddhistické kosmologie. Při stavbě kláštera bylo použito architektury tibetské, čínské a indické. (Liščák 2008, str. 166) Klášter byl takto alespoň konstruován. Tento původní záměr byl však pozdějšími přestavbami do velké míry narušen. Obvodní zeď obklopující Samjä má odpovídat železným horám, které podle Abhidharmakóši ohraničují zlatý válec země. Ve čtyřech hlavních světových stranách se nachází čtyři budovy, odpovídající čtyřem hlavním kontinentům. Čtyři mezisměry jsou vyznačeny čtyřmi stúpami, které patrně symbolizují světovou horu Méru, zatímco dvě menší budovy na severojižní ose představují slunce a měsíc. Centrální chrám se svým čtvercovým půdorysem, dvěma dvory, které ho obklopují, a nástavbami pro čtyři brány ve středu každé z obvodových zdí jasně odpovídá představě paláce na vrcholu hory či ve středu mandaly. (Brauen 1998, str. 30)

5 . 6 Debata v Samjä:

Velmi důležitou událostí, která určila další směřování buddhistické nauky v Tibetu, byla náboženská debata neboli koncil. Ten se odehrával v letech 792/793-794 v Samjä. V této době byl totiž Tibet jak pod vlivem buddhismu indického, tak čínského. Čínský vliv plynul z putování Ba Salnanga po Číně. Měl se tam setkat s korejským buddhistickým mnichem a čchanovým (*chan*) mistrem Kimem (*Gyim Hwa shang*). Z kroniky Baže také vyplývá, že Ba Salnang byl samotným čínským císařem považován za emanaci bódhisattvy (tibetsky čhangčhubsempa (*byang chub sems dpa'*)), to znamená za ztělesnění ideálu mahájánového buddhismu. (Diemberger-Wangdu, str. 51)

Je třeba říci, že obě skupiny, které byly ve sporu, vyznávaly systém mahájány (takzvaného velkého vozu buddhismu, tibetsky thegchen (*theg chen*)). To znamená, že se všichni shodli na základních zásadách. Jejich cílem bylo tedy vymanit se ze sansáry (tibetsky khorwa ('khor ba)), což je krutý koloběh přerozování, ze kterého zákonitě plyne podle představ buddhistů utrpení. Poté by mělo být jejich cílem přivést všechny žijící bytosti do stavu osvícení (poznámka autora: respektive probuzení, které lépe vystihuje tento proces). Spor se ovšem týkal otázky, jak tohoto stavu mají dosáhnout. (Schaik 2011, str. 37)

Čínské stanovisko zastává názor, podle kterého je probuzení dosaženo v jediném okamžiku. Snaží se toho dosáhnout náhlým vhledem, při kterém dojde k odstranění mentálních nečistot. Ovšem Ind Kamalašíla zastával názor,

při kterém musí být probuzení dosahováno postupným odstraňováním mentálních nečistot, a to z důvodu jejich pevného zakořenění v mysli. (Holba 2014, str. 113)

Debata samotná, která je někdy také označována jako lhaská, i když se s největší pravděpodobností konala právě v Samjā, probíhala podle Zrcadla králů takto: „Opat Bódhisattva [Šántarakšita] poté pravil: „Áčárja Padmasambhava zavázal přísahou dvanáct démonek tänma (*brtan ma*), v důsledku čehož do Tibetu nepronikne [učení] odpadlíků. V budoucnu však nastanou časy, kdy se mezi buddhisty objeví odlišné názory. Tehdy bude žít můj žák Kamalašíla. Toho si pozvěte! On rozdílné názory sjednotí a uvede ve vzájemný soulad.“ To řka, vstoupil do nirvány. Král poté ustanovil Džňánéndru [hlavním představitelem] dharmy [v Tibetu]. (Gjalčchän 1998, str. 197)

Později v souladu se slovy [Šántarakšity] přibyl z Číny do Tibetu mnich che-šang Mahájána a v učení Střední cesty se projeví dva [směry]: jeden, zvaný tönminpa (*ston min pa*) a druhý, zvaný cenminpa (*tšen min pa*). Jejich stoupenci spolu vedli při, protože se uvnitř buddhismu různili v názorech. Džňánéndra tehdy podle slov opatovy závěti pozval [z Indie] učeného Kamalašílu, který pak přišel do Tibetu. (Gjalčchän 1998, str. 197)

Když se [Kamalašíla] přibližoval k břehu řeky při úpatí hory naproti Samjā, che-šang [Mahájána] pravil: „Půjdu též pozdravit panditův příchod” - a zamířil k protějšímu břehu. Kamalašíla viděl che-šanga přicházet a v duchu si

pomyslel: „Ovládá-li ten mnich logiku, určitě jej porazím; neovládá-li ji, pak nad ním neztvídám.“ Aby vyzkoušel che-šangovu logiku, zeptal se ho, co je příčinou putování sansárou ve třech světech? A aby mu gestem naznačil svou otázku, zakroužil třikrát holí nad hlavou. Mnich to viděl a [místo] odpovědi, že příčina putování sansárou tkví v rozpolcenosti mezi objektem a subjektem, mu to naznačil gestem tak, že uchopil cíp svého pláště a dvakrát ho hodil na zem. Kamalašila si pomyslel: „Mnich ovládá logiku, mohu jej tedy porazit!“ - a velice se zaradoval. (Gjalchän 1998, str. 197)

Když se potom [oba] dostavili do Samjä, pravil jim král: „Poněvadž si velice vážím Buddhova učení, postavil jsem [tento] chrám i přilehlé budovy. Z Indie jsem pozval pandity, kteří přeložili všechny knihy Tripitaky a řádně je zrevidovali. Pro mnišskou komunitu jsem zřídil kláštery. Ale třebaže v Buddhově učení existuje pouze jeden totožný záměr, s příchodem che-šanga z Číny se dharma rozdělila na nestejně směry. Proto byl pozván učený Kamalašila. Ježto je nevhodné, aby jedno učení mělo dva [různé] vykladače, uspořádejte disputaci, která by uvedla v soulad intence Buddhy Bhagavata. [Žádný z vás] at' se [přítom] nevytahuje! Tomu, kdo vyjde z disputace jako vítěz, nasype poražený [k nohám] květy.“ (Gjalchän 1998, str. 197-198)

V kapli Semkje Čhangčhubling (*Sems bskyed Byang chub gling*) bylo poté připraveno velké pódium. Uprostřed něho usedl král, vpravo [od něj] zaujal místo che-šang se svými žáky a vlevo Kamalašila se svými žáky.

Disputace skončila a vítězem se stal učený Kamalašila. Che-šang přijal svoji porážku a sypal [k nohám vítěze] květy. (Gjalchän 1998, str. 198)

Když se potom che-šang opět vracel do Číny, zanechal v Tibetu jeden [svůj] střevíc a pravil: „V Tibetu přece jen zůstává několik přívrženců mých názorů!“ (Gjalchän 1998, str. 198)

A tak z Indie opět přicházeli učené pandité a král se vůči nim choval jako jejich dobrodinec. A nařídil, aby se [všichni] přimkli k Buddhově nauce, kterou jim učené locáwové (*lo tsha ba*) překládali a [překlady] systemizovali. Učenci [tak] sjednotili [pravé] záměry [Buddhova učení] a svatá dharma se [v Tibetu] dále rozvíjela a šířila. (Gjalchän 1998, str. 198)

Výsledkem této disputace mělo být tedy podle tibetské tradice vítězství indického pohledu na věc. Avšak tento výsledek měl zcela určitě svůj politický význam. Nevíme tedy s absolutní jistotou, zda byl výsledek debaty skutečně takovýto.

5 . 7 Fáze šíření buddhismu v Tibetu:

Celé toto období bývá považováno za takzvanou „dřívější“ vlnu šíření buddhismu v Tibetu (tibetsky ngadar (*snga dar*)). V devátém století byl buddhismus údajně pronásledován za vlády Langdarmy (*Glang dar ma*), i když

se buddhismus ve skutečnosti šířil dál i bez panovnickovy podpory, a to hlavně v okrajových oblastech tibetské říše.

Poté došlo k „pozdějšímu“ šíření buddhismu (tibetsky čhidar (*phyi dar*)), které započalo v desátém až jedenáctém století. Toto období měli zahájit dva významní učenci a překladatelé, a to Rinčhen Zangpo (*Rin chen bzang po*) a Legpä Šerab (*Legs pa'i shes rab*). Většina tibetských historiků líčí misi indického učence Atiši (známého také jako Dípankara Šrídžňána, který žil v letech 982 až 1054) do Tibetu jako rozhodující událost tohoto procesu, ale dobové záznamy ho popisují jako méně významnou postavu s malým skutečným vlivem navzdory prestiži, které se tento proslulý mistr těšil v Indii. (Powers 2009, str. 130)

5 . 8 Thisong Decän z perspektivy legend:

Některé případy nesouladu mezi nejstaršími historickými prameny a pozdějšími buddhistickými kronikami jsem již uvedl. Porovnáme-li však základní historiografická fakta s především buddhistickými legendami, které se o Thisong Decänovi zmiňují, tak zjistíme, že se neshodují téměř v ničem. Rok narození, věk nástupu na trůn, totožnost jeho matky, nejdůležitější data v době zavádění buddhismu státním náboženstvím v Tibetu, nejasnosti ohledně konce

jeho vlády. To vše se mnohdy naprosto zásadním způsobem liší. Následující příběhy zde uvádím hlavně z toho důvodu, že drtivá většina tibetských historických děl je podobného rázu. Například právě kronika Zrcadlo králů bývá považována za vzorovou ukázkou podoby tibetské buddhistické historiografické literatury. Navíc není vyloučeno, že se v nich, i přes svůj fantaskní obal, nedají nalézt jednotlivá zrnka a střípky pravdy.

Zde se vracím k tématu vzpoury protibuddhistických ministrů na začátku vlády Thisong Decäna. Zrcadlo králů vypráví o tom, jak se Thisong Decänovi buddhismus zamlouval, ale ministři Mažang Thönpakje a Tagra Lugong (*Stag ra klu gong*, jiný zápis jména Tagda Lugonga) měli prý příliš velkou moc na to, aby s nimi něco svedl. (Gjalchän 1998, str. 181) Kronika Baže vykresluje Mažang Thönpakjeho kroky při potírání buddhismu velmi naturalisticky, když měl například náboženské budovy měnit na jatka. (Diemberger-Wangdu 2000, str. 37-38)

Jako protiklad této dvojici ministrů vyznávajících bönismus stojí jiní dva ministři, kteří naopak toužili po rozkvětu buddhistické nauky v Tibetu. Jejich jména byla Gö Thizang (*'Gos Khri bzang*, v kronice Baže se objevuje pod jménem Gö Thizang Jablha (*'Gos Khri bzang yab lhag*)) a Žang Ňamzang (*Zhang Nyam bzang*). Se svým úmyslem kontaktovali také ostatní podobně smýšlející ministry. Poté měli podplatit státního věštce (slovo státního věštce bylo v Tibetu chováno v nejvyšší vážnosti až do obsazení Tibetu Čínkou

lidovou osvobozenou armádou v padesátých letech minulého století). Ten předpověděl, že v Tibetu nastane hladomor a epidemie. Také řekl, že pokud se nenajdou dva poddaní, kteří by se za blaho císaře a tibetské říše obětovali, zemře i císař samotný. (Žagabpa 2000, str. 44)

Od tohoto příběhu opět existuje množství různorodých verzí. Například kronika Baže vypráví o tom, co následovalo, v tomto stylu. Mažang (v Baže označovaný jako Žang Mažam Thompakje (*Zhang Ma zham khrom pa skyes*, drobné rozdíly v zápisech jmen jsou v tibetštině běžné) byl pohřbený zaživa jako výkupná oběť těla (*sku glud*) (Diemberger-Wangdu 2000, str. 38) V poznámce překladu Baže se můžeme dočíst, že podle některých verzí Gö Thizang přesvědčil Mažanga, aby se nechali zaživa pohřbít spolu. Narozdíl od Mažanga se mu podařilo uniknout, protože se na tuto situaci připravil. (Diemberger-Wangdu 2000, str. 38, poznámka 75)

Jiná verze příběhu praví, že podle oné předpovědi měli dva lidé odejít do vyhnanství jako zástupná oběť. Tento akt měl být důkazem jejich loajality vůči panovníkovi. Dva zmiňovaní probuddhističtí ministři, tedy Gö a Žang, se tohoto úkolu chtěli ujmout, načež dva protibuddhističtí ministři začali protestovat. Nakonec se skutečně domohli zadání tohoto úkolu oni a zmizeli ze scény. (Žagabpa 2000, str. 44-45)

Poté měli být tito dva odvedeni na pohřebiště v Tölungu (*Stod lung*) Podle Žagabpy to ovšem nemusí nutně znamenat, že tam byli zabití. Je

možné, že se od této chvíle stali žijícími mrtvolami. Jde o zvyk, který se objevuje v souvislosti se smrtí tibetských panovníků. V praxi to znamenalo, že jeden z jeho ministrů odešel trávit část svého života do místa, kde byl panovník pohřben. Když přišel následník trůnu k otcově hrobu, přinesl s sebou obětiny, tedy mimo jiné i jídlo. To byl jeden z jejich zdrojů obživy. V žádném případě se však nesměli dostat do kontaktu s jinými lidmi, kteří nepůsobili jako žijící mrtvoly. (Žagabpa 2000, str. 45)

Nepřekvapí, že tito protibuddhističtí ministři bývají označováni za bönisty. Není vyloučeno, že bönisty skutečně byli, ale v buddhistických textech jsou běžně odpůrci buddhistických nauk, pokud se tedy nejedná vysloveně třeba o muslimy či vyznavače jiných náboženství, označováni za bönisty. Co se týče textové tradice, jsou tedy buddhisté a bönisté jakýmsi nesmiřitelnými rivaly, kteří se navzájem obviňují z krádeží textů a myšlenek v nich. Na druhou stranu dnes není těžké se přesvědčit, jak blízko tato dvě náboženství k sobě mají. Někdy bývá dokonce náboženství bönu považováno za pátou velkou školu tibetského buddhismu, což svědčí za vše. Také v dnešní době, když bychom se zeptali nějakého buddhistického mnicha na nějaký text či pasáž, kterému by ani on nerozuměl, s největší pravděpodobností by ho označil za bön. Jde vsutku o komplikované téma, kterému se zde již nebudu věnovat. (o vztahu Thisong Decäna k náboženství bön viz níže)

V Zrcadle králů se také jako věk nástupu Thisong Decäna na trůn

neudává dnes většinově přijímaných třináct, ale osm (v Tibetu symbolické číslo, objevuje se častěji než čísla jiná). Další rozdíl, který není ani trochu překvapivý, je v údajně rozšířené dharmě v Tibetu již na počátku vlády Thisong Decäna. Právě v tomto období se takzvaná bönská opozice měla snažit o zákaz buddhismu v Tibetu. Uvedu zde část, která pojednává o pokusu dopravit Buddhovu sochu zpět do Indie: „Připravovalo se také odvezení vzácné lhaské Buddhovy [sochy] zpět do Indie. Avšak ani tisíc lidí [s ní] nepohnulo, a tak ji zarazili do země v Khardagu (*Mkhar brag*). [V důsledku toho] někteří ministři, kteří neměli buddhismus rádi, propadli šílenství a zemřeli, jiní [zase] zemřeli na přeražení zad a [v zemi] vypukl hlad, šířily se epidemie a objevilo se mnoho zlověstných znamení. Všichni znalci [takových] znamení jednohlasně tvrdili, že to je odplata za to, že [sochu toho] indického božstva zarazili do písku. I vykopali ji ze země a chtěli ji dopravit do Indie. Když ji vezli [na voze taženém] dvěma muly a dospěli do země Mangjul (*Mang yul*, někdy také Marjul (*Mar yul*)), doneslo se jim, že [další] cesta je neschůdná. A tak zůstala Buddhova [socha] v Mangjulu čtrnáct let. (Gjalchän 1998, str. 181)

Text dále pokračuje: „Při odnášení buddhy Akšóbhjadžry do Číny, byla [nejdříve jeho socha] dopravena na planinu Domo (*Do mo*) na východě, kde [potom] zůstala sedm dní. To místo se [dnes] nazývá Ogjalthang (*O rgyal thang*). [Později] bylo nařízeno, aby byla [socha] opět instalována v Ramoče (*Ra mo che*). (Gjalchän 1998, str. 181) Tento příběh je dokladem údajné

osudovosti ve vztahu Tibetu a pěstování dharmy. Svým obsahem je typický pro tibetské buddhistické kroniky.

Dnes Tibetané považují Thisong Decäna za převtělence Maňdžušrího (tibetsky Džampal (*'jam dpa*)), ztělesnění nejvyšší mystické moudrosti. (Kolmaš 2009, str. 88)) (Powers 2009, str. 123)

5.9 Vztah Thisong Decäna k bönu:

Krátce bych se chtěl také zmínit o Thisong Decänově přístupu k tajemnému náboženství zvanému bön. Například bönistický text, *Legšä dzö* (*Legs bshad mdzod*), který byl do anglického jazyka přeložen Samtenem Karmayem v roce 1972 jako *The Treasury of Good Sayings*, vypráví například o tom, jak měl Thisong Decän prostřednictvím svých vojáků zabít krále Žangžungu (*Zhang chung*), což je jakýsi zeměpisný symbol. Je to totiž země, ze které má toto náboženství pocházet. (Karmay 2001, str. 97) Mělo jít v tibetské historii již o druhého panovníka, který údajně potlačoval vyznavače bönu. Tím prvním měl být Digum Cänpo (*Gri gum btsan po*), který byl ovšem vládcem pouze legendárním, a tak se o této skutečnosti dá pochybovat. Období pronásledování náboženství jsou v Tibetu spjata s fenoménem takzvaných „skrytých pokladů“ neboli terem (*gter ma*), které vychází z úvahy,

že v době perzekuce je potřeba texty, ale také jiné náboženské předměty, ukryt, aby se zachovaly příštím generacím. Jejich budoucí objevitelé se nazývají tertöni (*gter ston*).

Kapitola šestá, Smrt Thisong Decäna a následnictví na trůn

6 . 1 Verze obsažená v Modrých letopisech:

Co se týče letopočtu císařovy smrti, tak údaj vystupující z řady obvykle navrhovaných obsahují takzvané Modré letopisy (tibetsky Debther ngönpo (*Deb ther sngon po*)). Tento text totiž udává jako okamžik jeho skonu rok 780. Do stejného roku také zasazuje nástup na trůn jeho nejstaršího syna, kterým byl (prý, nejspíše tomu tak nebylo) Mune Cänpo. Jeho vláda trvala dalších sedmnáct let, tedy do roku 797, kdy údajně zemřel. Tak alespoň praví Modré letopisy. (Roerich 1949, str. 52)

6 . 2 Další pohledy na poslední období života Thisong Decäna:

Bavíme-li se o datu císařova úmrtí, jde opět o neuvěřitelně komplikované téma. Nabízených variant je velké množství. Nejčastěji se v dokumentech objevuje u jeho úmrtí rok 797, ovšem zřejmě nejde o variantu

nejpravděpodobnější. Je naopak možné, že Thisong Decän žil ještě na začátku století devátého. Také o způsobu císařovy smrti nevíme nic jistě.

Thisong Decän měl nejspíše čtyři syny. O narození jednoho ze synů se zmiňují také Tibetské letopisy, a to v roce 760-761. (Dotson 2009, str. 131) Pravděpodobně se v tomto případě opravdu jednalo o nejstaršího Thisong Decänova syna, kterým byl však Muthi Cänpo (*Mu khri btsan po*). Ten zemřel mladý. Podle Hugh Richardsona se jednalo o syna královny Gjalmocän. Podle stejného zdroje se ostatní synové měli už narodit jiné královně, a to Cchepong. Jejím prvním synem byl v roce 774 Mune (později Mune Cänpo). (Richardson 1998, str. 91)

Tématu se také věnuje poznámka v překladu kroniky Baže. Tam se dozvídáme, že jako vysoce pravděpodobnou můžeme brát informaci o době vládnutí Thisong Decänova nejmladšího syna, kterým byl Thide Songcän (*Khri sde Srong btsan*, známý také pod jménem Sänaleg (*Sad na legs*)), která započala nejpozději v roce 804. Mimochodem právě Sänaleg byl později nejúspěšnějším z Thisong Decänových synů. Před ním měl vládnout jeho bratr Mune Cänpo téměř dva roky. (Diemberger-Wangdu, 2000, str. 92-93, poznámka 359) Posledním dosud nezmíněným synem Thisong Decäna byl Mutig Cänpo (*Mu tig btsan po*).

7 Závěr:

V této práci jsem se snažil o vytvoření přehledu života a kroků ve vládnutí jedné z nejzásadnějších postav celé tibetské historie. Mohlo by se zdát, že prokázaný vojenský potenciál Tibetu se musel zákonitě ještě někdy v budoucnu projevit. Navzdory tomu se však tibetská říše rozpadla relativně záhy po Thisong Decänově smrti. Již za několik desetiletí ustoupil Tibet ze svých pozic a tamější obyvatelé přišli o svoji pověst drsných válečníků. Ještě o něco později se v důsledku sžití s mírovými buddhistickými principy, kdy podstatná část obyvatel Tibetu zasvětila své životy pěstování dharmy v kláštorech, museli Tibetané sklánět před cizími mocnostmi, ať už před říší mongolskou (i když status Tibetu pod mongolskou nadvládou je stále diskutován), nebo čínskou.

Je třeba přiznat, že v práci nenalezneme prakticky žádné informace o tom, jak se v osmém století našeho letopočtu žilo v Tibetu nižším vrstvám společnosti, tedy většině obyvatel. Důvod je prostý – neexistují téměř žádné texty či malby, které by všední život Tibetanů v této době zachycovaly. Co se týče způsobu života císaře Thisong Decäna a jeho dvora, tak díky záznamům z Tibetských letopisů můžeme bezpečně prohlásit, že se císař v průběhu roku pohyboval po území říše podle kočovnického způsobu. Navzdory některým historikům, kteří už v oné době vidí jako centrum tibetské říše město Lhasu

(dříve nazývanou Rasa (*Ra sa*, což znamená opevněné místo), existuje několik variant důvodu, z jakého byla později přejmenována).

Není snadné vyznat se ve spleti informačních zdrojů o Tibetu a jeho historii. Tyto zdroje jsou bohužel velmi různorodého charakteru. I když pomineme množství nekvalitní literatury, která je nejen na toto téma napsána, tak slazení informací pocházejících z relativně důvěryhodných pramenů překvapivě vyvolává stále více otázek než odpovědí. Výsledek pokusu o synchronizaci všech informací je poté bohužel zákonitě plný nejasností a kompromisů. Je pravděpodobné, že uplyne ještě několik desetiletí, než se dočkáme odpovědí na nejpálčivější otázky.

V současné době je tedy více než patrné, že nejen éra Thisong Decäna, ale celé císařské období v Tibetu, ale samozřejmě i období, které tomu předcházelo, by si do budoucna zasloužovalo velkou pozornost historiků, orientalistů, archeologů ale i jiných badatelů. Například právě archeologických výzkumů je v Tibetu dle mého soudu velký nedostatek. Nutno ovšem říci, že současná politická situace na tomto území, hlavně pak přímo v Tibetské autonomní oblasti, není novým výzkumům příznivě nakloněna. Impulz pro zlepšení situace musí samozřejmě přijít od komunistické vlády Číny samotné.

Důležitým krokem v poznávání dějin Tibetu by mohl být kvalitní překlad a komentář dalšího z textů, které byly objeveny v jeskyních blízko oázy Tun-chuangu, a to Tibetské kroniky, která je dodnes opředena řadou tajemství.

Další nadějí pro všechny vědce zabírající se oblastí Střední Asie je skutečnost, že se v Tibetu stále nacházejí staré texty (například v jeskyních, stúpách či bývají zazděné), které by nám mohly osvětlit novými informacemi průběh dávných událostí. Velkým přínosem by byly i nově objevené verze některých již známých textů. Navíc se spousta textového materiálu, který dosud nebyl zkoumán, alespoň ne do maximální hloubky, nachází i v jiných jazycích, například čínštině či arabštině. Práce s těmito dokumenty vyžaduje dokonalou znalost daného jazyka, v nejlepším případě jazyků minimálně dvou, a to kvůli možnosti komparace jednotlivých výstupů. Jedním z mála badatelů, kteří splňují tyto požadavky, je v současné době tibetolog Christopher Beckwith, a proto jsou jeho práce svého druhu jedinečné.

Nápadným znakem, na který historik zabývající se Tibetem jistě narazí, je určitý repetitivní charakter tibetských dějin. Alespoň u císařského období tento fenomén skutečně existuje. Spolu s faktem, že tibetští historikové v některých případech vzájemně zaměňovali jména vládců, vytváří tento jev další problematické téma, kvůli kterému musí být badatelé obezřetní.

V budoucnu by se mohli odborníci také věnovat odhalování apokryfních příběhů, které se v dějinách Tibetu objevují. Jejich odhalením by se jednoznačně prokázala jejich nepravděpodobnost, respektive nepravdivost.

8 Seznam použité literatury:

Beckwith, Christopher, 1987 (reedice 1993), *The Tibetan Empire in Central Asia: A History of the Struggle for Great Power among Tibetans, Turks, Arabs and Chinese during the Early Middle Ages*. Princeton. ISBN 0-691-02469-3.

Beckwith, Christopher, 1983, „*The Revolt of 755 in Tibet*“. In *The History of Tibet*, ed. Alex McKay, Vol. 1, *The Early Period: To c. AD 850; The Yarlung Dynasty*, 2003, RoutledgeCurzon, London and New York. 273-285. ISBN 0-415-30842-9. Původní zdroj tohoto článku: E. Steinkellner and H. Tauscher (eds.), *Contributions on Tibetan Language, History and Culture: Proceedings of the Csoma de Körös Symposium held at Velm-Vienna, Austria, 13-19 September 1981*, Delhi: Motilal Banarsidass, 1983, vol. 1, pp. 1-16.

Berounský, Daniel, 2013, *Archaická tibetská literatura (7.-10. stol.)*. Masarykova univerzita, Brno. ISBN 978-80-210-6358-7.

Brauen, Martin, 1998, *Mandala, Posvátný kruh tibetského buddhismu*. Překlad: Miroslav Krůta. Volvox Globator, Praha. ISBN 80-7207-145-9.

Diemberger, Hildegard – Wangdu, Pasang, překl., 2000, *Dbā' bzhad: The Royal Narrative concerning the bringing of the Buddha's Doctrine to Tibet*. Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Wien. ISBN 3-7001-2956-4

Dotson, Brandon, 2009, *The Old Tibetan Annals: An Annotated Translation of Tibet's First History; With an Annotated Cartographical Documentation by Guntram Hazod*. Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Wien. ISBN 978-3-7001-

6102-8.

Fairbank, John King, 2004, *Dějiny Číny*. Překlad: Martin Hála, Jana Hollanová, Olga Lomová. Lidové noviny, Praha. ISBN 80-7106-249-9.

Frankfurter, Oscar, 1908, „*Narratives of the revolutions which took place in Siam in 1688*“. Siam Society, V-4, Bangkok.

Gruschke, Andreas, 2001, *Posvátná místa království tibetského*. Překlad: Jaromír Máša. Volvox Globator, Praha. ISBN 80-7207-381-8.

Holba, Jiří, 2014, *Diamantová sůtra*. DharmaGaia, Praha. ISBN 978-80-7436-043-5.

Kapstein, Matthew Tom, 2011, *Dějiny Tibetu*. Překlad: Ladislav Stančo. Grada Publishing, a.s., Praha. ISBN 978-80-247-3268-8.

Karmay, Samten Gyaltzen, 2001 [1972], *The Treasury of Good Sayings: A Tibetan History of Bon*. Motilal Banarsidass, Delhi. ISBN 81-208-1779-6.

Kolmaš, Josef, 2009, *Malá encyklopedie tibetského náboženství a mytologie*. Libri, Praha. ISBN 978-80-7277-394-7.

Kolmaš, Josef, 2010, *Slovník tibetské literatury*. Libri, Praha. ISBN 978-80-7277-453-1

Liščák, Vladimír, 2008, *Dějiny Číny, Taiwanu a Tibetu v datech*. Libri, Praha. ISBN 978-80-7277-364-0.

Powers, John, 2009, *Úvod do tibetského buddhismu*. Překlad: Dušan Zbavitel. BETA Dobrovský, Praha. ISBN 978-80-7306-388-7.

Richardson, Hugh Edward, 1985, *A Corpus of Early Tibetan Inscriptions*. Royal Asiatic Society, London. ISBN 0 94759300/4.

Richardson, Hugh Edward, 1998, *High Peaks, Pure Earth: Collected Writings on Tibetan History and Culture*. Serindia Publications, London. ISBN 0-906026-46-6.

Roerich, George, 1949, *The Blue Annals*. Royal Asiatic Society of Bengal, Calcutta.

Roux, Jean-Paul, 2007, *Dějiny Střední Asie*. Překlad a dodatky: Zdeněk Müller. Lidové noviny, Praha. ISBN 978-80-7106-867-9.

van Schaik, Sam, 2011, *Tibet: A History*. Yale University Press, London and New Haven. ISBN 978-0-300-15404-7.

Sönam Gjalchän, 1998, *Zrcadlo králů. Tibetská kronika 14. století*. Překlad a dodatky: Josef Kolmaš. Vyšehrad, Praha. ISBN 80-7021-273-X.

Wood, William Alfred Rae, 1926, *A History of Siam: From the Earliest Times to the Year A.D. 1781, with a Supplement Dealing with More Recent Events*. Unwin, London.

Žagabpa, Cipön Wangčhug Dedän, 2000, *Dějiny Tibetu*. Překlad a dodatky: Josef Kolmaš. Lidové noviny, Praha. ISBN 80-7106-410-6